

CÂTEVA OBSERVAȚII PRIVITOARE LA TRADUCEREA UNOR TERMENI CARE PROVIN DIN FORMAȚII ONOMATOPEICE

Liliana Agache

Institutul de Lingvistică Iorgu Iordan-Al. Rosetti București

*Quelques remarques concernant la traduction des termes provenant de formations
onomatopées (Résumé)*

L'article fait une analyse lexico-sémantique structurale du paradigme des sons caractéristiques aux humains (spécialement pour ceux qui sont marqués par le sème /non-articulé/). Les sèmes distinctifs pour ce paradigme sont: /produit par un humain/, /- articulé/, /+tonalité/, /+intension/, /+sentiment/. Ils apparaissent dans divers contextes, en roumain et en français. L'analyse contrastive roumain-français suppose une analyse détaillée pour découvrir les unités minimales de la signification et une analyse combinatoire pour former des unités significatives supérieures.

Ainsi, on met en évidence les traits communs ou spécifiques pour les deux langues.

1. Lucrarea de față continuă un articol mai vechi¹ în care am încercat o analiză lexico-semantică structurală a paradigmei² sunetelor caracteristice omului dintr-o perspectivă comparativă româno-franceză, evidențiind semele distinctive ale acestei paradigme cu scopul de a oferi soluții pentru diferite situații de translare³. De această dată semul central aflat în interesul nostru este /nearticulat/⁴, iar selecția termenilor se face în funcție de acest sem.

Vom urmări într-o analiză detaliată unitățile minimale ale semnificației fiecărui termen ales din limba română, individual, și comparativ cu limba franceză, iar într-o analiză combinatorie unitățile semnificative superioare atât în plan sintagmatic, cât și paradigmatic⁵. Termenii sunt de natură onomatopeică, mai exact verbe care

¹ "Sunet și zgomot într-o analiză comparativă româno-franceză cu referire la fenomenele sonore specifice omului /suferință/ (1), publicat în *Limbaje și comunicare*, vol. IV, Suceava, 1999, p. 11-19.

² Prin paradigmă înțelegem un ansamblu de termeni care sunt reprezentați prin particularități de sens comune.

³ Semul central aflat în interesul nostru era semul /suferință/, iar selecția termenilor s-a făcut în funcție de acest sem.

⁴ Sinonim cu *fără semnificație lingvistică*. Semul /nearticulat/ poate fi folosit și în cazul analizei verbelor care provin din formațiuni onomatopeice (și care fac obiectul cercetării noastre), pentru că structura lor semantică include și acest sem.

⁵ Interesul nostru urmează cercetărilor făcute de Angela Bidu-Vrănceanu (vezi SCL, XXXI, 1980, nr.2, p. 115-135, SCL, XXXII, 1981, nr. 3, p. 235-245 SCL, XXXII, 1981, nr. 4, p. 365-386), cu privire la aceeași paradigmă. Autoarea pleacă de la teoriile lui E. Coseriu (*Pour et contre l'analyse sémique*, Tokyo, 1983, p. 52-68) și face analiza structurii termenilor care

provin din onomatopee, dar care nu prezintă în esență seme modificatoare capabile să disocieze izbitor onomatopeea în sine de varianta ei verbală.

Analiza contrastivă va ține seama de formula semică în profunzimea ei, încercând să pună în valoare și semele modificatoare⁶, nu doar pe cele centrale, iar formula componentială va avea în vedere și semele reziduale ori surplusul semantic.

Analiza contextuală este implicită, prezentând interes doar din punctul de vedere al consecințelor semantice. Chiar dacă sensurile termenilor folosiți sunt mutual exclusive într-un context, între diferitele sensuri există unul sau mai multe seme comune⁷. Unii lingviști⁸ precizează că, pentru păstrarea echilibrului semantic în cadrul unui cuvânt polisemantic, unul singur dintre sensuri este denotativ pur. În cazul analizei noastre nu se pune problema echilibrului semantic pentru că termenii în discuție sunt în general monosemanti.

Se știe că pentru a cunoaște trăsăturile semantice ale oricărui termen este suficientă o analiză semică abstractă, ruptă de context; factorii de natură socio-culturală, afectivă, care vizează subiecții pot să completeze situația de discurs sau de comunicare și asigură în cadrul contextului o traducere adecvată. Trăsăturile distinctive identificate în cazul unei analize semice nu sunt universale, așa cum s-ar crede, ele depind de natura limbii, subiecții vorbitori sunt diferiți, iar o comparație între subiecți diferiți ce vorbesc limbi diferite are un rezultat cu atât mai nesigur, cu cât vorbim în acest caz despre mijloace culturale extra-lingvistice diferite, iar propozițiile, din punct de vedere semantic, sunt și ele diferite. Aspectul poate fi cu atât mai interesant cu cât analizăm sunete nearticulate, a căror traducere poate fi făcută, în unele situații, independent de context, în altele, dependent de un anumit context sau își poate modifica semul /intenție/ în funcție de circumstanțele extralingvistice.

Vom lua în considerație doar verbele⁹, marcând semele distinctive ori comune

indică fenomene sonore în general, specificând diferența dintre semele -bază: /sunet/ și /zgomot/.

⁶ Pentru că analizăm termeni derivând din formații onomatopeice, ne temem că va fi destul de greu să găsim seme modificatoare elocvente.

⁷ De asemenea, sensurile pot fi libere de context ori determinate contextual (M. Bucă – V. Moldovan, *Limitele semantice ale cuvântului* în *Semantică și semiotică*, București, 1981, p.111).

⁸ Ion Coteanu (coordonator), *Limba română contemporană, Vocabularul*, vol II, București, 1975, p. 61.

⁹ În alegerea materialului am preluat punctul de vedere al lingviștilor: M. Alinei, *La struttura del lessico*, 1974, Mulino, Bologna; J. Apresjan, *Analyse distributionnelle des significations et champs sémantiques structurés* în "Langages", 1966, nr. 1, p. 44-74; E. Coseriu, *Vers une typologie des champs lexicaux*, în "Cahiers de lexicologie", XXVI, 1975-II, p. 30-51 care

care exprimă maniera în care se produce zgomotul, intenția de realizare a acțiunii, situația de dependență sau independență față de context, prezența cauzei (considerând ca efect prezența sunetului), sentimentul ce însoțește acțiunea. Ne vom limita la diferențierea semantică a termenilor, urmărind specializarea lor pe câmpuri.

Ca primă etapă vom dezambiguiza cuvântul din punct de vedere semantic, fiecare sens din dicționarele utilizate¹⁰ fiind considerat omonim artificial și tratat ca atare.¹¹ Supunem atenției doar termenii de la nivelul limbii literare definiți prin semele /autoprodus de om/¹², /nearticulat/. Redarea realității sonore se face referențial.

Este știut faptul că¹³ studiul sensului depinde de proprietatea semelor și de modalitatea de combinare în enunț, interpretarea sensului lexical (denotativ ori conotativ) făcându-se deopotrivă în context și prin descoperirea în prealabil a unităților minimale ale semnificației.

Analiza componentială o va preceda pe cea combinatorie (în enunț) și pe cea comparativă (referențială), scopul fiind urmărirea realizării perechilor omosemice între limbi pentru a stabili identitățile sau opozițiile de conținut.

consideră că nu este indicată analiza pe părți de vorbire diferite pentru termenii care se definesc prin aceleași trăsături semantice. Mai mult, referirea la interjecții, care sunt mult mai greu de abstractizat, ar complica analiza redirecționând-o pe observarea semelor reziduale, foarte importante în acest cadru.

¹⁰ Am consultat toate dicționarele de limbă română și limbă franceză standard, analogice și de sinonime aflate la Biblioteca Academiei Române și la Biblioteca Institutului de Lingvistică “Iorgu Iordan - Al. Rosetti”: *Dicționarul Academiei*, București, 1913; *Dicționar analogic și de sinonime al limbii române*, București, 1978; *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, 1996; *Dicționarul limbii române*, București, 1965; *Dicționarul limbii române literare contemporane*, București 1955; *Dicționarul limbii române moderne*, București, 1958; *Dictionnaire analogique*, Paris, 1984; PAUL ROBERT – *Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*, Paris, 1988; EMILE LITTRÉ – *Dictionnaire de la langue française*, Paris, 1961; PIERRE LAROUSSE – *Grand Dictionnaire Universel du XIXe siècle*, Paris; *Dictionnaire encyclopédique*, Paris, 1999; WALTER VON WARTBURG – *Dictionnaire Étimologique de la langue française*, Paris, 1968; FRÉDÉRIC DAMÉ – *Nouveau dictionnaire roumain-français*, Paris, 1893; *Dictionnaire des synonymes*, Paris, 1971; LEXIS – *Dictionnaire de la langue française*, 1975; *Trésor de la langue française – Dictionnaire de la langue du XIX et du XX siècle*, 1789 – 1960, Paris, Edition du Centre National de la Recherche Scientifique, 1974, tome I, II, III.

¹¹ Folosim ca punct de plecare în operația de delimitare a semelor din cadrul analizei componentiale, interpretarea definiției lexicografice.

¹² Termen propus de E. Coseriu (*Zur Vorgeschichte der strukturellen Semantik* în “To honor Roman Jakobson”, 1967, Paris, Hague, London, p. 491), pe care-l definește ca “rezultat al organismului uman prin producerea dinamică a tonului”.

¹³ Ion Coteanu, *op. cit.*, p. 4.

Plecăm de la ideea că lexemele sunt recurente. Alegerea unui termen dintr-un context dat este întotdeauna dependentă de anumite convenții semantice care se cer respectate pentru realizarea comunicării. Vom urmări sensul unităților în context.

2. Trebuie precizat din capul locului că în general este vorba despre două seme diferite, decompozabile, care au ca sem bază /fenomen sonor/. Este vorba despre /sunet/ și /zgomot/, opoziția lor putând să fie exprimată în metalimbaj.

În ceea ce privește termenii aleși, în cadrul acestei analize putem vorbi despre o combinație între seme ce aparțin în exclusivitate sunetului și seme specifice zgomotului. Astfel, de la sunet vom folosi semele: /definibil/, /care indică/, /nearticulat/, iar de la zgomot: /neomogen/, /dezagreabil/. Semele comune sunt: /audibil/, /modul de producere a sunetului/ (ca rezultat al acțiunii directe a omului), /intenție/, /spontan/ și /modul de percepție a lui/, marcat întotdeauna /referențial/.

Specificăm faptul că în metalimbaj *sunet* poate fi reprezentat printr-o diversitate de seme, poate căpăta chiar caracteristicile specifice pentru *zgomot*, ducând la realizări lingvistice diferite.

Chiar dacă în expunere vom vorbi despre fiecare termen ca despre un /ansamblu de sunete/, vom marca termenii care desemnează semul *sunet*, diferit de cei care desemnează semul *zgomot*, prin aplicarea implicită a ipotezei că *sunetul* reprezintă o asimilare a mesajului în funcție de /intenție/, /scop/, spre deosebire de *zgomot*, pentru care mesajul nu este exprimat expres, condiția de existență (subiectul care să preia mesajul) fiind absentă. În fapt, semul /ansamblu de sunete/ prin care se caracterizează termenii întregii paradigme reprezintă reuniunea de vocale (sunete) și consoane (zgomote), așa încât, pentru un termen, calificarea ca /omogen/, /confuz/ nu înseamnă întotdeauna o explicitare evidentă în definiția lexicografică.

3. Termenii supuși analizei sunt: *a gânguri*, *a hârâi*, *a hârcâi*, *a horâi*, *a horcăi*, *a scânci*, *a sâsâi*, *a sforâi*, *a se smiorcăi*, *a șușui*, *a țistui*, *a țâțâi*.

Această serie de termeni are ca sem comun, central /nearticulat/, nu sunt marcate cu semele: /intensitate/, /durată/, /neomogen/, și nu reclamă în mod expres calificative sau determinanți meniți să le confirme ori să le nuanțeze acțiunea pe care o exprimă.

Vom reclasa termenii aflați în discuție în funcție de semul specific.

Astfel, încărcăți cu semul /o anumită semnificație/ sunt: *a gânguri* și *a (se) smiorcăi*.

Definiția componentială pentru *a gânguri*, *a se smiorcăi* este următoarea: /a emite sunete/, /nearticulat/, /autoproduse de copii mici/. Primul termen are ca sem rezidual /realizat mecanic/, adică fără intenție explicită. Cauza se presupune a fi (din punct de vedere psihologic) buna dispoziție a copilului.

A se smiorcăi este marcat cu /intenție/ (pentru a atrage atenția), sem ce aparține totuși gamei semelor reziduale. Corespondentele din limba franceză sunt

gazouiller, *balbutier* pentru termenul *gânguri*, și *renifler*, *pleurnicher* pentru termenul *smiorcăi*. De remarcat că, în cazul limbii franceze, *pleurnicher* este încărcat și cu un sem modificador /încet/ care schimbat cu /puternic/ face imediat trimitere la *pleurer*.

Contextele în care apar acești termeni precizează că autorul sunetului este un copil în general. În mod facultativ pot avea și determinanți:

un băiețel *gângurea* încet // un garçon *gazouillait* / *balbutiait*
doucelement

o fată *se smiorcăia* (scâncea) surd // une fille *reniflait* / *pleurnichait*
sourdelement

În cazul primei perechi de termeni este evident caracterul polisemantic la nivelul ambelor limbi, remarcându-se faptul că se pot atribui atât oamenilor cât și păsărilor. Cu toate acestea, corespondența dintre cele două limbi nu se realizează, datorită faptului că în limba română sensul 1 al lui *a gânguri* este atribuit subiectului uman, și abia sensul 2 păsărilor, în timp ce în limba franceză este invers. Mai mult decât atât, limba franceză nu-și specializează termenii. Astfel, în limba franceză, termenul folosit pentru subiectul uman este același, *balbutier*, folosit drept corespondent al lui *a se bâlbâi*.

LR ¹⁴	LF
1-----2	2-----1
2-----1	1-----2

În ceea ce-l privește pe *a se smiorcăi*, respectiv *renifler*, *pleurnicher*, echivalența dintre cele două limbi este prezentă la nivelul semelor regăsite în definițiile lexicografice.

LR	LF
1-----1	1-----1

O altă serie, individualizată de această dată prin semele /nearticulat/, /de un anumit tip/, /cu scop determinat/ sau /însoțind alte acțiuni/, este formată din termenii: *a sâsâi*, *a șușui*, *a țâțâi*, *a țistui*.

Subseria *a sâsâi*, *a șușui* nu intră în relație de sinonimie 1 la 1, sensul prim al lui *a sâsâi* (despre șerpi, găște) având drept corespondent semantic sensul 2 al lui *a șușui*. Atribuit omului, *a șușui* apare cu sens figurat. Cu această precizare, menționăm definiția lor componentială: /a emite sunete/, /autoproduse de om/, /nearticulate/, /de un anumit tip/, /repetat/, /prelungit/, /cu un scop determinat/ (acela de a obține liniștea sau de a adormi un copil).

În limba franceză, acești termeni au un singur posibil corespondent: *siffler*, primul sens al formei intransitive fiind atribuit oamenilor, iar al doilea fenomenelor

¹⁴ Vom folosi siglele LR pentru limba română și LF pentru limba franceză.

naturale (vânt), ori diferitelor obiecte (șuierul gloanțelor). În cazul formei tranzitive, primul sens este atribuit fenomenelor naturale, iar următoarele sensuri fac trimitere la oameni.

Nu poate fi vorba despre o corespondență semantică ideală în acest caz, mai ales datorită faptului că verbul *siffler* nu are în mod explicit, în componența sa, ca scop determinat pe acela de a obține liniștea sau de a adormi un copil. Prin urmare, *siffler* poate fi folosit drept corespondent franțuzesc pentru cele două verbe, fără însă a le garanta un efect semantic ideal.

Ea sâșâia (2) ușor pentru a-l adormi. / *Elle sifflait doucement* pour l'endormir.

Ea șușuia (fig.) ușor pentru a-l adormi / *Elle sifflait doucement* pour l'endormir.

În ambele situații contextul implică obligatoriu prezența expresă a emițătorului, nume de persoană, iar corespondența dintre cele două limbi s-ar traduce astfel:

	LR		LF	
<i>semantică</i>)	<i>sâșâi</i>	2-----	<i>siffler</i>	(<i>prin extensie</i>
<i>semantică</i>)	<i>șușui</i>	(fig.)-----	<i>siffler</i>	(<i>prin extensie</i>

Cea de-a doua subserie, *a țâțâi*, *a țistui*, se definește astfel: /a emite sunete/, /autoproduse de om/, /nearticulat/, /cu scop determinat/ (în primul caz, acela de a atrage cuiva atenția, în cel de-al doilea, acela de a impune liniștea).

În cazul lui *a țâțâi*, în limba română primul sens este atribuit animalelor ori insectelor¹⁵. Corespondente în franceză sunt: *striduler*, *crisser* pentru insecte. Sensul doi al termenului românesc este atribuit omului¹⁶ și nu are corespondent unic în limba franceză, fiind aproape intraductibil. *Crisser*¹⁷ este un verb provenit dintr-o formație onomatopeică specifică omului, dar are altă notă semantică decât cea din discuție; semnifică zgomotul produs de scrâșnirea dinților. În cazul termenilor franțuzești, nu putem vorbi despre o sinonimie totală, fiecare căpătând o oarecare specializare¹⁸.

¹⁵ A țârâi.

¹⁶ A scoate un sunet asemănător cu un "ț" prelungit.

¹⁷ Sensul apare în *Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française* al lui Paul Robert, Paris, 1953.

¹⁸ *Dicționarul român-francez* redactat sub coordonarea Anei Canarache și a lui Constantin Borănescu notează ca sinonim pentru termenii aflați în discuție pe *grilloter* ca fiind specializat pentru *le grillon* (greierele). Se dă ca exemplu: *Le grillon grillote (stridule)*. Specificăm faptul că este singurul dicționar dintre cele văzute de noi care menționează acest termen.

În același timp, corespondența se regăsește la nivelul celui de-al treilea sens din limba română¹⁹, cel figurat.

Prin urmare, sensul 3 din expresia: *a-i țâțâi inima de frică* este echivalent sensului 2 al termenilor *trembler, palpiter*, din franceză.

îi țâțâie inima de frică / Il tremble de peur.

LR	LF
1-----1	
2-----0 ²⁰	
3-----2	

A țistui se utilizează cu primul sens în contexte în care trebuie să se indice subiectul ca nume de persoană, spre deosebire de cel de-al doilea sens, care este /produs mecanic/. Termenul se definește prin interjecția corespunzătoare *țist!* (care impune liniștea).

Limba franceză folosește pentru verbul *a țistui* cu sensul 1, o sintagmă: *imposer le silence*²¹, De fapt, în limba franceză, pentru redarea cât mai exactă a termenului românesc se reproduce un sem din cadrul definiției lexicografice, fără să specializeze un termen pentru acest sens. Deși exemplul din limba franceză se situează în alt registru semantic, avantajul constă în faptul că, astfel, limba franceză dispune de un surplus semantic care poate antrena diferite seme modificatoare, cum ar fi /intensitate/, /sentiment/, /cauză/.

Profesorul, indignat, *țistui*. / Le professeur, indigné, *fit* “*Chut!*”

Țst! făcu profesorul indignat. / *Chut!* dit le professeur indigné.

LR	LF
1-----0 ²²	
2-----2.	

Ultima serie de termeni care cuprinde verbele *a hârâi*, *a horcăi*, *a sforâi*, respectiv *râler*, *ronfler* se distinge prin semul /însoțind respirația/. Definiția componentială a acestor termeni este: /a emite sunete autoproduse de om/.

¹⁹ *A tremura*.

²⁰ Nivelul 0 este folosit atât pentru a indica atât lipsa totală a unui termen, sinonim lexical al cuvântului expus analizei, cât și pentru înlocuirea unui termen, nespecializat într-una dintre limbi, cu o sintagmă, care de cele mai multe ori reprezintă un sem regăsit în definiția lexicografică a termenului inițial.

²¹ Corespondența semantică totală dintre cele două limbi se manifestă abia la nivelul celui de-al doilea sens, care face referire la gloanțe: *a țistui* = *a șuiera* (gloanțele țistuie), respectiv, *siffler*.

²² Considerăm că avem a face cu nivelul 0 pentru că nu se poate vorbi de o corespondență totală la nivelul verbelor. specializate. Practic doar limba română își specializează termenii pentru această acțiune.

/nearticulate/, /confuze/, /de un anumit tip/, /însoțind alte acțiuni/. A *sforăi* include ca sem rezidual /în timpul somnului/.

În cazul ultimului termen, contextul este foarte important pentru a dezambiguiza cele două sensuri²³ ale termenilor care se includ în paradigme diferite din sistemul sunetelor. El este însoțit, în cazul substantivelor, de determinanți (de obicei substantive în genitiv), iar la verb, subiectul trebuie să indice ca autor al sunetului, o persoană. Sensul 1 al termenului românesc intră în coincidență totală cu termenul francezesc. Nu se bucură de aceeași echivalență și sensul 2 al termenului românesc, care se referă la cai. Limba franceză folosește pentru cai verbul *renâcler*.

Ion *sforăie* / Ion *ronfle*

LR LF

1-----1

Cât privește pe *hârâi* și *hârcâi*, respectiv *râler*, putem spune că face parte din gama seriilor de termeni care acceptă pentru nuanțare diferiți determinanți.

El *horcâie* puternic / Il *râle* fortement

hârâie

Prin urmare corespondența dintre cele două limbi este de 1 la 1.

LR LF

1-----1.

4. La capătul analizei pe care am încercat să o expunem aici – cu referire la un cadru foarte restrâns al sunetelor produse de om, mai exact al celor marcate cu semul /nearticulat/ - constatăm că, fără a putea vorbi de o relație de echipolență de grad inferior între câteva perechi de termeni dintre cele două limbi, putem totuși remarca asemănarea, la nivelul aceluiași tip de context. Chiar dacă încercarea noastră de a stabili perechi omosemice între termeni ce aparțin unor limbi diferite pare forțată, suntem de părere că această posibilitate există și poate fi productivă dacă este luată corect în calcul în actul traducerii.

BIBLIOGRAFIE

ARCAINI, 1972: ARCAINI, *Linguistique appliquée, structure-fonction-transformation*, Paris, 1972.

BIDU-VRÂNCEANU, 1980: ANGELA BIDU-VRÂNCEANU, *Analiza structurii termenilor care indică fenomene sonore*, în SCL XXXI, 1980, nr.2, p.115-135.

BIDU-VRÂNCEANU, 1981a: ANGELA BIDU-VRÂNCEANU, *Analiza structurii termenilor care indică fenomene sonore (Sunete caracteristice animalelor, păsărilor, insectelor)*, în SCL, XXXII, 1981, nr.3, p.235-245.

²³ (Despre oameni) A *sforăi* = a respira greu în timpul somnului, producând un zgomot caracteristic; a *horcâi*, a *horăi* și (despre cai) a *forăi*.

- BIDU-VRÂNCEANU, 1981b: ANGELA BIDU-VRÂNCEANU, *Analiza structurii termenilor care indică fenomene sonore*, în SCL, XXXII, 1981, nr.4, p.365-386.
- BIDU-VRÂNCEANU, 1981c: ANGELA BIDU-VRÂNCEANU, *Structura denumirilor fenomenelor sonore în limba română contemporană în Semantică și semiotică*, București, 1981
- BIDU-VRÂNCEANU, 1986: ANGELA BIDU-VRÂNCEANU, *Structura vocabularului limbii române contemporane*, București, 1986.
- BIDU-VRÂNCEANU, FORĂSCU, 1984: ANGELA BIDU-VRÂNCEANU, NARCISA FORĂSCU, *Modele de structurare semantică cu aplicații la limba română*, Timișoara, 1984.
- BUCA, EVSEEV, 1976: MARIN BUCĂ, IVAN EVSEEV, *Probleme de semasiologie*, Timișoara, 1976.
- COȘERIU, 1983: EUGENIU COȘERIU, *Pour et contre l'analyse sémiqque*, Tokyo, 1983.
- COTEANU, FORĂSCU, BIDU VRÂNCEANU, 1985: ION COTEANU, NARCISA FORĂSCU, ANGELA BIDU-VRÂNCEANU, *Limba română contemporană*, vol I, București, 1985.
- CRISTEA, 1977: TEODORA CRISTEA, *Éléments de grammaire contrastive, domaine roumain-français*, București, 1977.
- GREIMAS, 1966: A. GREIMAS, *Sémantique structurale. Recherche de méthode*, Paris, 1966.
- MĂGUREANU, 1984: ANCA MĂGUREANU, *La sémantique lexicale*, București, 1984.
- MOUNIN, 1972: GEORGE MOUNIN, *Clefs pour la sémantique*, București, 1972.
- POTTIER, 1963: BERNARD POTTIER, *Recherche sur l'analyse sémantique en linguistique et en traduction mécanique. Série A. Linguistique appliquée et Traduction Automatique II*, Publications Linguistique de la Faculté de Lettre et Sciences de l'Université de Nancy, 1963.
- POTTIER, 1964: BERNARD POTTIER, *Vers une sémantique moderne*, Strasbourg, C. Klincksieck, 1964. (extras din „Travaux de linguistique et de littérature”, tome II, nr.1, 1964, p. 107 – 137.
- TUȚESCU, 1985: MARIANA TUȚESCU, *Cours de sémantique lexicale et sémantique énonciative*, București, 1984.